

Sophokleswedstrijd 2012 : *Aias* 114-133
(ed. Lloyd-Jones - Wilson, OCT 1990 > Loeb, 1994)

Slot van de proloog.

Wat voorafging: de godin Athena heeft ervoor gezorgd dat Aias een slachting heeft aangericht onder het buitgemaakte vee, terwijl hij dacht de Atriden en andere Griekse leiders te vermoorden. Hij was namelijk woest omdat de wapens van Achilleus niet aan hem, maar aan Odysseus werden toegewezen.

De tragedie opent met een dialoog – typisch Sophokles – tussen Athena en Odysseus. Ze bevinden zich voor de tent van Aias. De godin vertelt wat er gebeurd is, en roept Aias naar buiten om verder de spot met hem te drijven ("het prettigste vermaak is leedvermaak", v. 79). Dat wil ze doen in het bijzijn van Odysseus, dus maakt ze hem eerst onzichtbaar: de homerische epen zijn nooit ver weg in deze tragedie. Aias, nog steeds waanzinnig, vertelt aan Athena dat hij Odysseus nog niet heeft vermoord, maar in de tent heeft vastgebonden, om hem eerst nog gruwelijk te folteren. De godin spoort hem aan dat dan maar te gaan doen...

Ἀθήνα

σὺ δ' οὖν - ἐπειδὴ τέρψις ἦδ', <έν> σοὶ τὸ δρᾶν -
χωρῶ χειρὶ, φείδου μηδὲν ὦνπερ ἔννοεῖς.

115

Αἴας

χωρῶ πρὸς ἔργον· τοῦτο σοὶ δ' ἐφίεμαι,
τοιάνδ' αἰεὶ μοι σύμμαχον παρεστάναι.

(*Aias gaat zijn tent terug binnen*)

Ἀθήνα

ὄρᾱς, Ὀδυσσεῦ, τὴν θεῶν ἰσχὺν ὅση;
τούτου τίς ἂν σοὶ τάνδρὸς ἢ προνούστερος
ἢ δρᾶν ἀμείνων ἠύρεθῃ τὰ καίρια;

120

Ὀδυσσεύς

ἐγὼ μὲν οὐδέν' οἶδ'· ἐποικτίρω δέ νιν
δύστηνον ἔμπας, καίπερ ὄντα δυσμενῇ,
ὀθούνεκ' ἄτῃ συγκατέζευκται κακῇ,
οὐδὲν τὸ τούτου μᾶλλον ἢ τοῦμὸν σκοπῶν.
ὄρῳ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο πλὴν
εἶδωλ' ὅσοιπερ ζῶμεν ἢ κούφην σκιάν.

125

Ἀθήνα

τοιαῦτα τοίνυν εἰσορῶν ὑπέρκοπον
μηδὲν ποτ' εἵπης αὐτὸς εἰς θεοὺς ἔπος,
μηδ' ὄγκον ἄρῃ μηδέν', εἴ τινος πλεόν
ἢ χειρὶ βρίθεις ἢ μακροῦ πλούτου βάθει.
ὥς ἡμέρα κλίνει τε κἀνάγει πάλιν
ἅπαντα τάνθρωπεια· τοὺς δὲ σώφρονας
θεοὶ φιλοῦσι καὶ στυγοῦσι τοὺς κακοὺς.

130

ENKELE VERTALINGEN

1. Sofokles, *Aias*. Vertaald door Bertus van Lier, 1955 Amsterdam, G.A. Van Oorschot

ATHANA

Welaan, als het U dan genot geeft zo te doen,
sla toe, en laat niets na van wat Uw hart begeert!

AIAS

Ik ga aan 't werk dus en doe voorts op U beroep
mij altijd zo als bondgenoot terzij te staan.

ATHANA

Gij ziet Odusseus, hoe groot is der goden macht;
vond ge iemand ooit die beter, met meer overleg,
den goeden koers koos voor zijn doen, dan deze man?

ODUSSEUS

Ik ken geen ander zo. Beklagen moet ik nu
wel zeer dien arme, hoe hij ook mijn vijand is,
nu hij verstikt is in zo gruwelijken waan
En niet aan hem denk ik zo méér dan aan mezelf:
hieruit toch leer ik, dat wij anders niet zijn dan
fantomen, al wat leeft niets dan een vege schim.

ATHANA

Uit wat gij hier gezien hebt leer, dat gij niet zelf
een buitensporig woord ooit tot de goden spreekt
noch ooit verwaten pronkt als gij van anderen
de meerdere in lichaamskracht of wijsheid zijt.
Want één dag richt te gronde en heft ook weer omhoog
al wat er mens'lijk is. De evenwichtigen
hebben de goden lief, oneed'len schuwen zij.

**2. Twee treurspelen van Sophocles, vertaald door dr. J. van IJzeren, 1960
's-Gravenhage, A. A. M. Stols / J. -P. Barth**

ATHENE Welnu, wanneer 't u vreugde geeft dit zo te doen,
115 Bestraf hem dan met eigen hand, bespaar hem niets.

AIAS Ik ga aan't werk, maar tot u richt ik dit verzoek
Mij altijd zo steunen als mijn bondgenoot.

Aias af

ATHENE, ODYSSEUS

ATHENE Ziet gij, Odysseus, hoe groot is der goden macht?
Wien dacht gij meer verstand toe dan aan deze man?
Wien groter kracht tot daad op 't juiste ogenblik?

ODYSSEUS Ik kan u niemand noemen; wel beklaag ik hem,
Een diep rampzalig man – mijn vijand weliswaar.
Ellendig is zijn geest in waanzin vastgelegd.
Dit zeggend zie ik evenzeer mijzelf als hem.
Want slechts als schijngestalte leven wij, als schim,
En lichte schaduw, allen, die de aarde voedt.

ATHENE Als gij dit ziet, zeg dan geen woord van overmoed
Ooit tot de goden; toon geen opgeblazen trots
Ook als gij meer dan anderen vermoogt in kracht,
Of door gewicht van rijkdom of van aards geluk.
Want elke dag voert heel de mensheid naar omhoog
En drukt haar neder. Bij de goden zijn geliefd
Zij, die zichzelf beheersen; kwaden haten zij.

**3. Sophocles, *Tragediën*. Vertaald door Emiel De Waele, 1972, 1987²
Kapellen, DNB/Uitgeverij Pelckmans**

ATHENA Welnu, als 't u behaagt het zo te doen
sla dan maar toe. Weerhoud niets van uw plan.

AJAX Ik ga aan 't werk. Slechts dit nog vraag ik u:
dat gij mij steeds als bondgenoot zo bijstaat.
[gaat binnen in zijn tent]

ATHENA Gij ziet, Odysseus, wat de goden kunnen?
Was iemand ooit verstandiger dan hij
of meer daadvaardig te geschikten tijde?

ODYSSEUS Neen, ik ken niemand zo. 'k Beklaag die man,
zo diep rampzalig, – ook al haat hij mij –
om 't boze lot dat op zijn schouders drukt.
Ik denk hier aan mijzelf meer dan aan hem,
want zie dat wij niets zijn, wij levenden,
dan schijnbeelden en schimmen die vergaan.

ATHENA Prent u dat in de geest en spreek nooit
een woord dat voor de goden kwetsend is.
En blaas uzelf niet op, omdat gij sterk
van arm zijt of veel rijker dan de andren.
Want één dag haalt omlaag en trekt weer op
al wat der mensen is. De wijsheid blijft
de goden lief; de slechten haten zij.

**4. Sophocles, *AjaxAntigone*. Vertaling Johan Boonen, 1991
Amsterdam, International Theatre & Film Books. Het Zuidelijk Toneel
Eindhoven.**

ATHENA

Als jij daar op gesteld bent – doe het dan.
Ga. Sla hem. En spaar je verbeelding niet.

AJAX

Ik maak er werk van. Eén ding moet je mij
beloven: kies partij voor mij – zoals altijd.
[af]

ATHENA

Je ziet Odysseus – wat de goden kunnen.
Hij was toch een held: met zijn verstand – zijn moed.
Bestaat er wel een groter held dan hij?

ODYSSEUS

Ik ken er geen. En ik beklaag hem – eerlijk
Ook al haat ik hem. Het noodlot slaat hem plat.
Toch gaat mijn eigen lot me meer aan dan
het zijne. Want wij zijn slechts schimmen – zie ik.
En ons leven is een schaduw die verdwijnt.

ATHENA

Onthou voor altijd wat je hebt gezien.
Dan zal je nooit een god beledigen.
En zet je nooit een hoge borst op als je
sterker bent dan iemand anders – of veel rijker
Goden doen op één dag heel het leven
van de mensen kantelen. Voor wijze
mensen zijn ze lief. De dommen haten ze.

**5. Sophokles. *Zeven tragedies*, vertaald en ingeleid door Jan Pieters, 1989
Baarn, Ambo**

ATHENA Nu goed; als het jouw lust is zo te doen,
 sla toe en leg je geen beperkingen op.
AIAS Ik ga aan 't werk; jou draag ik op mij steeds,
 als helpster die je nú bent, bij te staan.

(Aias naar binnen af)

ATHENA Zie jij, Odysseus, wat een god vermag?
 Wie vond men eens bedachtzamer dan hij,
 geschikter ook tot wat hem stond te doen?
ODYSSEUS Ik zou 't niet weten. – Ik beklaag hem wel,
 die arme man, is hij me ook kwaad gezind,
 dat hem zo'n boze doem gevangenhoudt?
 Ik denk meer aan mijzelf ook dan aan hem:
 'k zie dat wij levenden niet beter zijn
 dan ledepoppen en een loze schijn!

ATHENA Nu jij dit alles ziet, zeg nooit iets wat
 goden als hoogmoed voorkomt; neem ook nooit
 een zelfbewuste houding aan als jij
 iemand in kracht of rijkdom overtreft.
 Want één dag doet het menselijk bestaan
 rijzen en dalen; en wie dat voor ogen staat,
 is vriend der goden; and'ren treft hun haat.

(Athena en Odysseus af)

**6. Sofokles, *Aias*. Vertaald door Gerard Koolschijn en C. M. J. Sicking, 1998
Amsterdam, Athenaeum – Polak & Van Gennep**

ATHENE

Nu, als het u plezier doet dat te doen,
ga dan uw gang, leef u volledig uit.

AIAS

Ik ga aan het werk. Van ú verwacht ik dat u mij
steeds zo als bondgenoot ter zijde staat.

Aias gaat de tent in.

ATHENE

Ziet u hoe groot de macht der goden is, Odysseus?
Vond u ooit een ander met zo'n overzicht als hij,
iemand die beter reageerde op de omstandigheden?

ODYSSEUS

Ik zou niemand weten. Ik beklaag hem ondanks alles,
de arme man, al heeft hij het op mij gemunt.
Hij gaat gebukt onder een vreselijk juk.
Daarbij denk ik ook aan mijn eigen lot,
want ik beseft dat wij niet meer dan schimmen zijn,
ieder die leeft: een schaduw die overvliegt.

ATHENE

Houd dit beeld dan steeds voor ogen en sla zelf
dus nooit een hoge toon aan tegen goden.
Zwel niet van trots wanneer u anderen
overtreft in macht of door een grote rijkdom.
Eén dag haalt al wat menselijk is omlaag
en richt het ook weer op. De goden steunen
wie zijn plaats kent en verafschuwen de slechten.

**7. Sofokles. *Vier tragedies: Ajax, Meisjes uit Trachis, Elektra, Filoktetes*. Vertaald en ingeleid door Hein L. van Dolen, 2004
Amsterdam, SUN**

ATHENA

Nu goed, als jij je zinnen daarop hebt gezet,
behandel hem zoals je wilt, en ga je gang.

AJAX

Dat zal ik doen, ik heb alleen nog dit verzoek:
krijg ik uw hulp, zoals tot nu toe is gebeurd? *gaat zijn tent in*

ATHENA *tot Odysseus*

Je ziet, Odysseus, dat de goden machtig zijn.
Ooit sprak geen mens met meer verstand dan hij, in tijd
van nood heeft hij zo vaak standvastigheid betoond.

ODYSSEUS

Daar is niets aan miszegd, ik heb met hem te doen.
Al haat hij mij, hij wordt door tegenspoed bezocht,
nu hij een onontkoombaar juk van onheil torst.
Ik denk hier eerder aan mezelf dan aan die man,
want in ons leven zijn wij, mensen niet veel meer
dan loze schijn, een flauwe schaduw van een droom.

ATHENA

Houd dat voor ogen, matig steeds je taal en sla
geen vloekwoord uit in bijzijn van de god. Beroem
je niet vol zelfverheffing op je overwicht
in lichaamskracht of op je kolossaal bezit.
Op één dag kan het levenslot van mensen als
een weegschaal doorslaan, hoog of laag. De hemel heeft
bescheiden zielen lief en gruwet van schurkerij. *gaat af*